

Spis treści

1. Obraz narządów mowy i sposób powstawania dźwięków
2. Podział głosek
 - 2.1. Samogłoski
 - 2.2. Spółgłoski
3. Akcent polski
4. Najczęściej popełniane błędy dykcyjne
5. Ćwiczenia
 - 5.1. Ćwiczenia artykulacyjne
 - 5.2. Ćwiczenia dykcyjne
 - 5.3. Ćwiczenia z akcentem
 - 5.4. Ćwiczenia fonacyjne
6. Zalecana literatura

1. Obraz narządów mowy i sposób powstawania dźwięków

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

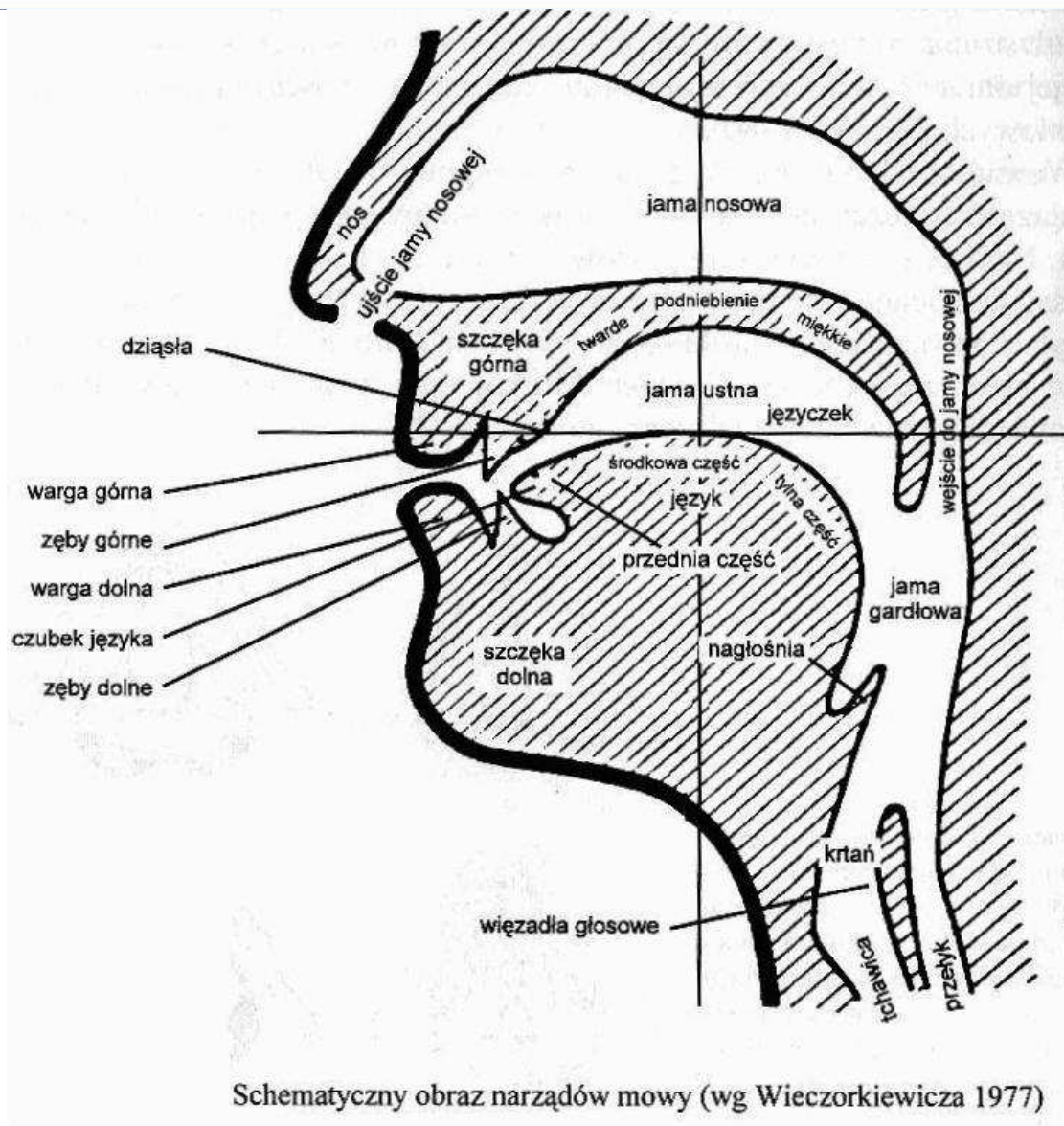
Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

W jamie ustnej znajdują się wargi, język i podniebienie twarde (pallatum) i miękkie (wallum) zakończone tzw. języczkiem (są to narządy ruchome) oraz zęby, dziąsła i podniebienie twarde (są to narządy nieruchome).

Powietrze wydychane z płuc wydostaje się przez tchawicę, krtani oraz jamę gardłową, nosową i ustną na zewnątrz.

W krtani znajdują się dwa elastyczne mięśnie, tzw. więzadła głosowe, które mogą się zbliżyć

do siebie lub oddalać. Jeśli więzadła głosowe są rozsunięte, to prąd powietrza, wydobywając

się z płuc, przepływa między nimi swobodnie. Jeżeli natomiast wiązadła głosowe są zbliżone do siebie, to prąd powietrza, przeciskając się między nimi, wprawia je w drgania, które są źródłem dźwięku (tu powstają głoski dźwięczne lub bezdźwięczne)

Powietrze przedostaje się z krtani do jamy ustnej, napotyka w niej różne przeszkody w postaci zwarć lub szczelin utworzonych między wargami, zębami, dziąstłami i językiem. Przeciskanie się powietrza między tymi przeszkodami powoduje powstawanie rozmaitych głosek. (w jamie ustnej głoska nabiera cech, które później określane są jako miejsce artykulacji i stopień zbliżenia narządów mowy) Na przykład zwarcie obu warg, a następnie gwałtowne ich rozwarcie prądem powietrza tworzy efekt akustyczny, który słyszymy jako głoskę **p** lub **b**.

W momencie, kiedy powietrze płynie z jamy gardłowej do ustnej może natrafić na przeszkodę w postaci opuszczonego podniebienia miękkiego. Wówczas wydostanie się tylko poprzez jamę ustną (tak powstają głoski ustne). Jeżeli zaś podniebienie miękkie będzie przylegać do tylnej ścianki jamy gardłowej wówczas dostęp do jamy nosowej będzie otwarty i prąd powietrza częściowo przepłynie przez jamę ustną, a częściowo - przez jamę nosową (tak powstają głoski nosowe).

2. Podział głosek

Głoski artykułowane w języku polskim dzielimy na dwie zasadnicze grupy:

Samogłoski wymawiane są przy otwartej jamie ustnej dzięki czemu słyszymy czysty dźwięk, wolny od domieszek

a, e, y, i, o, u (u, ó) - samogłoski czyste

ę, ą - samogłoski nosowe

Spółgłoski - artykułowane są przy zamkniętej jamie ustnej, stąd powstają szmery. Szmery te

łącza się z dźwiękiem tworząc wrażenie swojego bezładu.

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Głoska a litera

W piśmie głoski mają swoje odpowiedniki w postaci liter uporządkowanych w alfabecie.

a, ą, b, c, ch, cz, ć, d, dz, dź, dż. e, ę, f, g, h, i, j, k, l, ł, m, n, o, p, r, s, sz, ś, t, u, w, y, z, ź, ż

Litery **q, v, x** stosowane są tylko w oryginalnej pisowni wyrazów obcych.

W związku z faktem, że abecadło polskie powstało z łacińskiego, które nie we wszystkich wypadkach było w stanie odzwierciedlić rodzimy zasób dźwięków, występują różnice w zapisie niektórych głosek.

jednej głosce odpowiada grupa liter, tzw. dwuznaków: **cz, sz, rz, dź, dz, dż**

jednej głosce odpowiadają dwie różne litery **u - ó; ż - rz; h - ch**

spółgłoski miękkie wyrażane być mogą zarówno przez znak wyróżniający (diakrytyczny): jak i przy pomocy litery i np. **kielich, Chiny**

2.1 Samogłoski

Siedem liter oznacza samogłoski: *a, e, i, o, ó, u, y*, przy czym:

- wymowa *ó* i *u* jest identyczna,
- *i* przed samogłoską jest elementem dwu- lub trójznaków,
- *i* i *u* mogą w niektórych wyrazach oznaczać spółgłoski identyczne z *j* i *ł*,

poza tym ortografia dokładnie przedstawia wymowę 6 polskich samogłosek. W przeciwieństwie do wielu języków europejskich (angielskiego, niemieckiego, francuskiego czy nawet rosyjskiego) nie obserwujemy redukcji samogłosek w sylabach nieakcentowanych, stąd brak w polskim dźwięku w rodzaju angielskiego *a* w *about*.

Odpowiedniki samogłosek *a, e, i, o, u/ó* znajdziemy w innych znanych językach (niemieckim, francuskim, włoskim, hiszpańskim), przy czym należy uwzględnić różnice ortograficzne (np.

polskiemu *u/ó* odpowiada francuskie *ou*) oraz brak w polskim zamkniętych odmianek *e i o*, spotykanych w tych językach (np. nie zawsze niemieckie *e* wymawia się tak, jak polskie). Porównanie z samogłoskami angielskimi znajdziesz na [tej](#) stronie i w skoroszyście dostępnym w formie [strony](#) WWW). Największą osobliwością polskiego wokalizmu jest wysoka, centralna, niezaokrąglona samogłoska *y*. Zbliżony, lecz nie identyczny dźwięk spotykamy w językach wschodniosłowiańskich, większość pozostałych języków słowiańskich zidentyfikowała pierwotne *y* z *i*. Tylne *y* znajdziemy w tureckim (zapisywane tam jako *i* bez kropki). Także japońskie (niezaokrąglone) *u* ma zbliżoną wymowę. Jednak polskie *y* jest centralne, a nie tylne, i dlatego wyraźnie inne akustycznie. Samogłoskami centralnymi są: niskie polskie *a* (angielskie *a* w wyrazie *father* jest tylne), wyższe angielskie (brytyjskie, nie amerykańskie) *u* w *under* lub *o* w *other*, jeszcze wyższe jest brytyjskie *ir* w *girl* lub *or* w *work*. Polskie *y* stanowi kolejny szczebel tej drabiny centralnych samogłosek – jest niemal tak wysokie, jak *i* i *u/ó*. Dystrybucja samogłosek *i* i *y* w języku polskim podlega pewnym regułom – w większości kontekstów może wystąpić tylko jedna z nich. W języku polskim w zasadzie nie ma wyrazów rozpoczynających się od *y* (nie licząc kilku zapożyczeń przyjętych w oryginalnej pisowni, w których jednak *y* nie oznacza samogłoski; wyjątek stanowi być może chemiczny termin *ypen* oraz nazwa greckiej litery *ypsilon*, którą jednak wydawnictwa poprawnościowe każą czytać *ipsylon*), nie może ono również wystąpić po spółgłoskach palatalnych ani spalatalizowanych. Tylko w kilku wyrazach obcych i dźwiękonaśladowczych występuje po *k, g, l*: *kynologia, kysz, gyros, androgynia, lystrozaur, glyptodon*.

Dwie kolejne litery polskiego alfabetu to *q* i *ę*. W błędnym mniemaniu większości Polaków wyniesionym ze szkoły oznaczają one rzekomo „samogłoski nosowe”. Tymczasem w polskim nie ma żadnych samogłosek nosowych: obie litery z ogonkiem oznaczają po **dwa** następujące po sobie w toku mowy dźwięki każda. Pierwszym elementem *ę* jest oczywiście *e*, ciekawe jednak, że *q* zawiera jako pierwszy element *o*, a nie *a*. Znajduje to pewne uzasadnienie historyczne. Drugi element to spółgłoska nosowa, która upodabnia się do następującego dźwięku. Zgodnie z zasadą wpływu dźwięków na siebie również samogłoska uzyskuje nieznacznie nosowe zabarwienie, zwłaszcza pod koniec artykulacji, co jednak jest nieistotne. Jeśli np. wyraz *trąba* wypowiemy [*tromba*] z czysto ustnym *o*, nie popełnimy żadnego błędu

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

(oczywiście pominięcie tutaj *m* jest absolutnie niedopuszczalne). Ta sama zasada wymusza asymilację drugiego elementu:

- przed spółgłoską szczelinową i w wygłosie (na końcu wyrazu) wymawia się go jako odmianę nosowego *ł* (z minimalnym zaokrągleniem warg); wtedy *q*, *ę* oznaczają **dwugłoski**: *wqwóz*, *węch*, *siqść*, *robiq*;
- *ę* na końcu wyrazu zwykle wymawia się bez takiego elementu nosowego; jak podaje literatura, w kilku następujących po sobie wyrazach z końcowym *ę* sztucznie brzmi zarówno pominięcie wszystkich elementów, jak wymówienie każdego z nich: *robię* [*robie*], *pójdę na pocztę* [*pujde na poczte*]; należy jednak wątpić, czy reguła ta obowiązuje nadal w języku polskim;
- przed zwartą wargową wymawia się *m*: *sęp* [*semp*], *trąba* [*tromba*];
- przed zwartą lub zwartoszczelinową zębową lub dziąsłową wymawia się *n*: *kąt* [*kont*], *ręce* [*rence*], *pączek* [*ponczek*];
- przed zwartoszczelinową ząbówą wymawia się *ń*: *będzie* [*beńdże*];
- przed zwartą tylnojęzykową wymawia się tylnojęzykową nosówkę jak angielskie *ng*: *ręka*, *ciągnik*;
- ta nosówka palatalizuje się przed *ki*, *gi*: *bąki*, *węgiel*;
- czasem (zwłaszcza przed *l*, *ł*) element nosowy znika, wtedy mamy *o*, *e* zamiast *q*, *ę*: *piętnaście* [*pietnaście*], *dziętnaście* [*dżewietnaście*], *zaczął* [*zaczoł*], *zaczęli* [*zaczeli*].

W wymowie pewnych osób dyftongiczna realizacja *q*, *ę* występuje w każdej pozycji, przy czym między dyftong a następującą spółgłoskę wstawiane jest *m*, *n*, *ń*, *ng* przed zwartymi odpowiedniego rzędu. Wymowa taka uważana jest jednak za gwarową lub hiperpoprawną (nadmierne sugerowanie się pisownią), a więc za niepoprawną. Można tu nadto dodać, że w języku polskim nie ma wyrazów rozpoczynających się od *q*, *ę*. Ma to objaśnienie historyczne.

Obecnie polskie samogłoski nie różnią się od siebie długością. W starosłowiańskim istniały nie tylko różnice długości, ale i intonacji, podobnie jak dziś w serbsko-chorwackim i słoweńskim. Śladem tego zróżnicowania jest dziś w polskim odmienna barwa samogłosek *o*

– *ó*, *e* – *q* (*o*, *ę* pochodzą od samogłosek krótkich, *ó*, *q* od długich).

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Wymiany samogłosek są bardzo częste i różnorodne w polskiej morfologii. U ich podstaw leży 7 zjawisk tkwiących korzeniami w historii języka:

1. Indoeuropejska wymiana jakościowa ($e - o$, $e: - o:$), rozbudowana w prasłowiańskim i zmodyfikowana przez zmiany fonetyczne, np. *wieźć - wozić, leźć - łazić, bić - bojowy, gnić - gnój*.
2. Indoeuropejska wymiana ilościowa (zero - krótka lub krótka - długa), która na gruncie słowiańskim znacznie rozbudowała się i przekształciła się w jakościową, np. *robić - wyrabiać, mowa - przemawiać, uczyć - obyczaj, rowek - ryć, kiska - kwas, wisieć - wieszać, dech - oddychać, klnę - przeklinam, pnę - opona, mrę - zamieram, dmę - zadymka, chmura - chmara*.
3. Inny rozwój pewnych grup przed spółgłoską, inny przed samogłoską, np. *dąć - dmę, ciąć - tnę, kłatwa - klnę, kuć - kowal, kupuję - kupować, tartak - trę, kłuć - kolec*.
4. Przeglós polski ($e > o$ lub, gdy e innego pochodzenia, $e > a$), który zachodził tylko w pewnych warunkach, np. *biorę - bierze, czoło - naczelny, światło - na świetle, wiatr - wietrzny*.
5. Różny rozwój jerów (prasłowiańskich ultrakrótkich i , y): ich wokalizacja lub zanik, co było przyczyną powstania tzw. e ruchomego, np. *dech - tchu, denko - dno, pies - psa*.
6. Wpływ dawnej słowiańskiej różnej intonacji i różnej długości pewnych samogłosek na ich barwę, np. *krowa - krówka, noga - nóg, zęby - ząb, część - cząstka*.
7. Ściąganie samogłosek, np. *bać się (< bojać się) - boję się*.

Niektóre z tych wymian są tylko pamiątkami po zawikłanej historii języka i są ważne tylko dla dociekliwych, niektóre są jednak bardzo żywe do dziś w odmianie wyrazów i w słowotwórstwie.

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Poniżej przedstawiam schemat obrazujący miejsca artykulacji samogłosek w języku polskim:

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

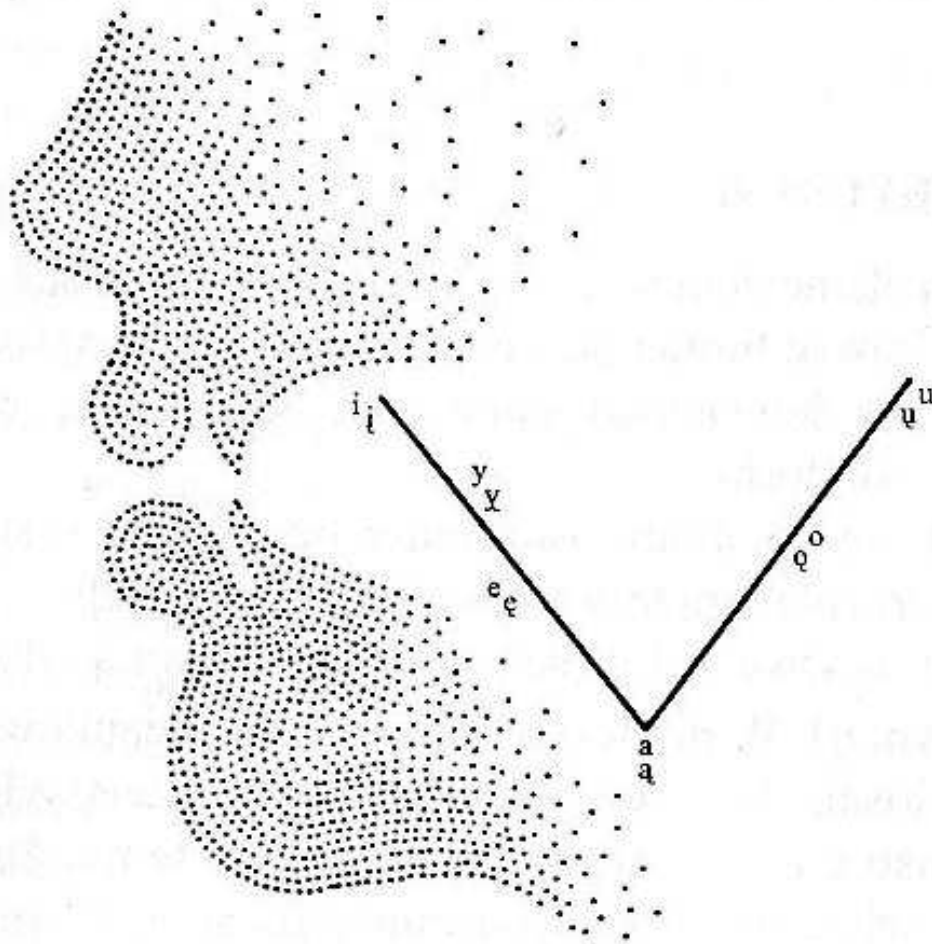
Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Trójkąt samogłoskowy (wg Lombardo 1988)

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

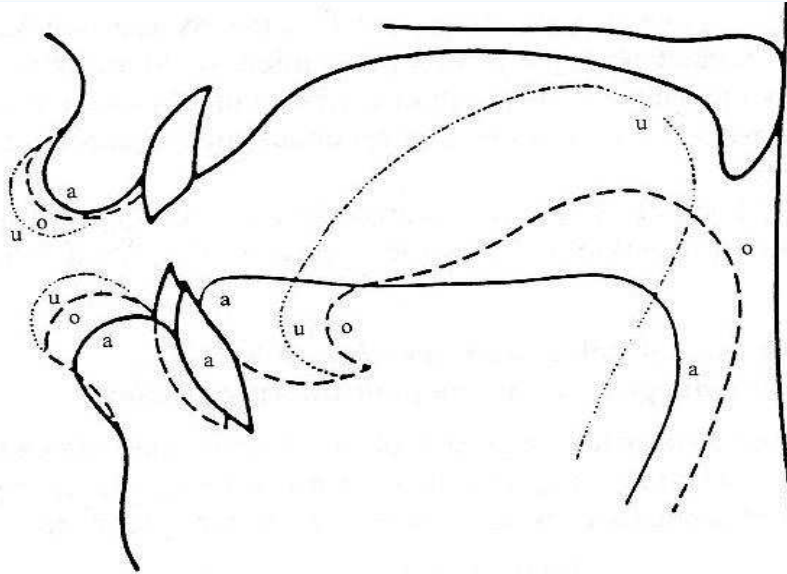
Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

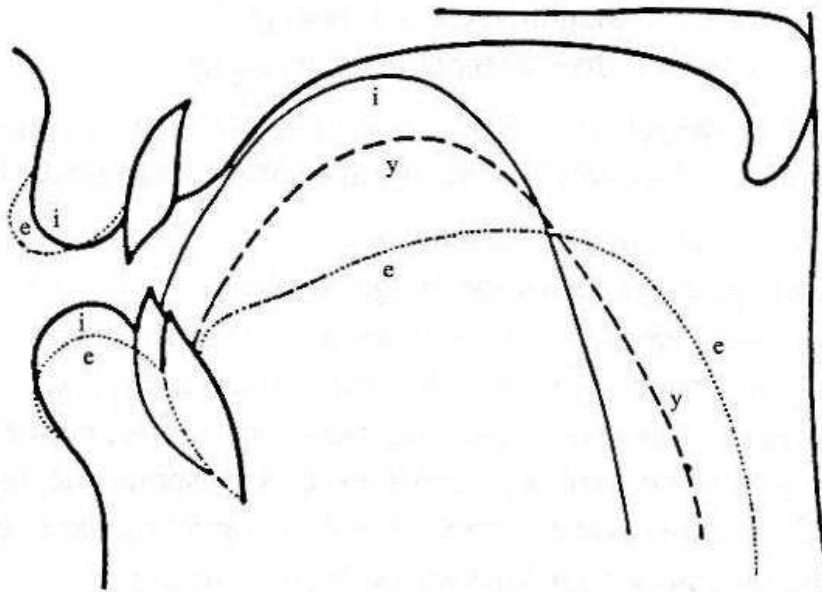
Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Układ warg i położenie języka przy wymowie samogłosek a, o, u
(wg Lombardo 1988)

Układ warg i położenie języka przy wymowie samogłosek e, y, i
(wg Lombardo 1988)

2.2. Spółgłoski

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Spółgłoski – uwagi ogólne

Najpierw dobrze jest dokonać podziału polskich spółgłosek na zwykłe i spalatalizowane (wymawiane z dodatkowym podniesieniem grzbietu języka ku podniebieniu, tak jak przy wymowie *i*). Wielu lingwistów używa tu określeń „twarde” i „miękkie”, co może być o tyle mylące, że te same terminy w krajach anglosaskich oznaczają odpowiednio zwarte i szczelinowe. Dla zrozumienia zjawisk zachodzących w dziedzinie morfologii trzeba także wiedzieć, że podział ten w języku staropolskim (na pewnym umownie wydzielonym etapie rozwoju języka) przebiegał zupełnie gdzie indziej. Możemy zatem wyróżnić aż **4 grupy spółgłosek**:

1. Zwykłe, niespalatalizowane współcześnie ani w przeszłości. Są to *b, ch, d, f, g, h, k, ł, m, n, p, r, s, t, w, z*.
2. Historycznie spalatalizowane, obecnie niespalatalizowane. Są to *c, cz, dz, dź, l, rz, sz, ź*.
3. Spalatalizowane obecnie, ale niespalatalizowane w staropolskim. Są to *gi, ki* oraz odmianki *ch, h* występujące przed *i*.
4. Spalatalizowane zarówno współcześnie, jak i w przeszłości. Są to *bi, ci/ć, dzi/dź, fi, j, mi, ni/ń, pi, si/ś, wi, zi/ź*.

Wymiany spółgłosek niespalatalizowana – spalatalizowana odgrywają dużą rolę w morfologii. Mamy tu 3 przypadki:

1. Oba człony pary nie zmieniły swoich właściwości: *b – bi, d – dzi/dź, f – fi, m – mi, n – ni/ń, p – pi, s – si/ś, t – ci/ć, w – wi, z – zi/ź*.
2. Oba człony są obecnie „twarde”: *ł – l, r – rz*.
3. Specyficznie zachowują się welarne, gdyż podlegały one kilkakrotnie różnym palatalizacjom; znajdziemy tu wymiany:

a. *ch – sz, ch+i;*

b. *g – ż, dz, gi;*

- c. *h – ż, dz;*
- d. *k – cz, c, ki.*

Więcej szczegółów na temat palatalizacji znajdziesz [tutaj](#).

Sonoranty

Inny podział pozwala wyróżnić sonoranty (wraz z półsamogłoskami) i spółgłoski właściwe, a wśród tych ostatnich spółgłoski bezdźwięczne i dźwięczne. **Sonoranty** oznaczane są literami *j, l, ł, m, n, ń, r*, czasem także *i, u*; do tej klasy należy też „ogonek” – drugi element [dwugłosek g, e](#). Z perspektywy zjawisk morfologicznych do sonorantów zbliżone są z uwagi na swoje pochodzenie *rz* (nie *ź*!) i *w*. Sonoranty zwykle wymawiane są dźwięcznie z wyjątkiem przypadku, gdy znajdują się pomiędzy spółgłoskami bezdźwięcznymi (*piosnka, kosmki, krtań*), w nagłosie (na początku wyrazu) przed bezdźwięczną (*rtęć, mknąć*) albo na końcu wyrazu po spółgłosce, zwłaszcza bezdźwięcznej (*wiatr, myśl, piekł*). Nawet wtedy ubezdźwięczniają się jednak tylko w szybkiej mowie.

Polskie sonoranty nigdy nie tworzą odrębnej sylaby, w odróżnieniu od czeskich, a także angielskich (np. *rythm*). Gdy nie sąsiadują z samogłoską, wchodzą w skład trudnych do wymówienia dla obcokrajowca zbitek kilku spółgłosek, np. *Strwiąż, Brda, Iśnić, łza, rytm, rdza* (wszystkie te wyrazy są jednosylabowe). W tej pozycji w ogóle nie może wystąpić *j*, natomiast należy odróżniać *ł* od *u*: *spiekł – spieku, łzy – uzysk* (końcowe *ł* po spółgłosce opuszcza się w szybkiej mowie, ale nie wszyscy uważają to za poprawne).

Oto uwagi szczegółowe:

- *j* (zapisywane też *i* po spółgłosce a przed samogłoską w pewnych wyrazach – tym sposobem unika się pisania *j* po pewnych spółgłoskach) przypomina angielskie *y*, np. *jajo, kolacja, agresja, Azja*; jako dźwięk palatalny stoi poza podziałem na spalatalizowane i niespalatalizowane;
- *l* przypomina brytyjskie „jasne” *l*, np. *lala*; należy do dźwięków historycznie spalatalizowanych, stąd właściwie nie może po nim wystąpić *y*; dziś ma wymowę

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Przedsiębiorczości
w Lublinie

Partner Projektu

Polsko-Francuska Oficyna Współpracy i
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

- *ł* (np. *łała*) jest historycznie niespalatalizowanym odpowiednikiem *l*; dziś jednak wymawia się go jak angielskie *w*, „sceniczna” wymowa zębowa (zbliżona do ang. „ciemnego” *l*) jest przestarzała i całkowicie obca dla większości Polaków, choć jeszcze niedawno była zalecana dla aktorów, spikerów itd.; poza kilkoma zapożyczeniami nie występuje po nim *i*; w pewnych zapożyczeniach zapisuje się *u* (*auto*, *Europa*), wyjątkowo też w (*weekend*) – oczywiście w tych przypadkach nie ma *i* i nie było wymowy zębowej *ł*;
- *m* występuje zarówno jako „twarde”, jak i „miękkie”; wariant spalatalizowany może występować tylko przed samogłoskami, historycznie spalatalizowane *m* przed spółgłoskami i w wygłosie uległo **depalatalizacji**; przed *y* jest zawsze „twarde”, np. *myła*; wariant spalatalizowany występuje przed *i*, np. *miła*, przed innymi samogłoskami jest zapisywany dwuznakiem *mi*, np. *miata*, co nie jest pozbawione racji z uwagi na asynchroniczną wymowę – oznacza to, że tak naprawdę mamy tu do czynienia (zgodnie z ortografią!) z sekwencją dwóch dźwięków (zawsze należących do tej samej sylaby): *m* i „elementu palatalnego” (różnego od *j*); grupa *mi* oznacza czasem *mj* w zapożyczeniach, przy czym oba dźwięki mogą należeć do różnych sylab, np. *amia* [*am-ja*];
- *n* jest „twarde”, zaś *ń* – „miękkie”; *y* może wystąpić tylko po niespalatalizowanym *n*; ortografia pozwala jak zwykle na pisownię *ń* tylko przed spółgłoskami i na końcu wyrazu, np. *koń*, *końmi*; przed *i* wystarczy pisać *n*, gdyż wariant niespalatalizowany nie jest tu w ogóle możliwy, np. *koni* [*końi*]; przed innymi samogłoskami stosuje się dwuznak *ni*, np. *konie* [*końe*]; w zapożyczeniach grupa *ni* może oznaczać *ńj* (nie *nj*), przy czym oba dźwięki mogą należeć do różnych sylab, np. *Dania* [*dań-ja*];
- *r* jest zasadniczo niespalatalizowane, jego „miękkim” odpowiednikiem było *rz*; jest to dźwięk wymawiany jak w rosyjskim, włoskim, hiszpańskim czy szkockim; realizacja *r* jak angielskiego, francuskiego czy uwularnego niemieckiego będzie odebrana jako rażąca wada wymowy; normalnie występuje po nim *y*, np. *ryta*, w obcych wyrazach także *i* (wtedy *r* ulega pewnej palatalizacji), np. *Rita*; grupa *ri* przed samogłoską oznacza *rj*, np. *aria* [*ar-ja*].

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Spółgłoski właściwe

Bezdźwięczne, jak i w innych językach słowiańskich, są wymawiane bez drgań więzadeł głosowych, dłużej od dźwięcznych, nie są jednak praktycznie wymawiane silniej od nich, w związku z tym nie mają też przydechu. Różnica między polskim *t* a *d* polega więc na czymś innym niż między angielskim czy niemieckim *t* a *d*, które różnią się przede wszystkim siłą (w językach germańskich *t* jest silniejsze niż *d* i zazwyczaj przydechowe).

Wszechobecna w języku polskim zasada asymilacji dźwięków wprowadza szereg ograniczeń na swobodę występowania bezdźwięcznych i dźwięcznych (ograniczenia te nie dotyczą sonorantów):

1. Dźwięczna może wystąpić przed samogłoską (*odejść*), przed sonorantem (*odłożyć*) lub przed inną dźwięczną (*odbić*, *odwaga*, *Afganistan* [*awgańistan*]).
2. Przed bezdźwięczną i w absolutnym wygłosie (przed pauzą i na końcu wypowiedzi) może wystąpić tylko bezdźwięczna (*odkładać* [*otkładać*]; trzy wyrazy *buk*, *bóg*, *Bug* wymawiane są więc identycznie – na końcu wypowiedzi jako [*buk*]).
3. Bezdźwięczna może wystąpić przed samogłoską (*sen*), przed sonorantem (*słodki*), przed inną bezdźwięczną (*spać*, *walizka* [*waliska*]), w wygłosie absolutnym (*kasz*, *karz*, *każ*, wszystkie wymawiane tu [*kasz*]), a także przed *rz*, *w*, które przy tym same się ubezdźwięczniają (dźwięki te pochodzą od sonorantów, stąd ich osobliwe zachowanie: *trzeba* [*tszeba*], *twój* [*tfuj*]).
4. Przed dźwięczną (z wyjątkiem *rz*, *w*) może wystąpić tylko dźwięczna (*zadbać*, *także* [*tagże*]).

Ortografia odnotowuje tylko asymilacje rzadko spotykane oraz występujące w obocznych postaciach morfemów, np. *dech* – *tch-u*, *deszcz* – *dżdż-ownica*, *Sącz* – *sądecki*, pomija natomiast typowe upodobnienia na granicy morfemów (w **sandhi wewnętrznym**), np. *buzia* [*buża*] – *buźka* [*buśka*], *wsuwać* [*fsuwać*] – *wsuwka* [*fsufka*], *kosić* [*kość*] – *kośba* [*koźba*].

razem nagłosowe *rz*, w jednak nie ubezdźwięczniają się, a przeciwnie, jak inne spółgłoski dźwięczne, powodują udźwięcznienie wygłosowej spółgłoski poprzedniego wyrazu, np. *podnieś rzeczy [podnieź zeczy]*, *brat wyjechał [brad wyjechał]*. Gdy wyraz zaczyna się od samogłoski lub sonorantu, a poprzedni kończy na spółgłoskę właściwą (bez względu na jej pisownię: *brat ojca*, *brzeg jeziora*), wymawia się ją w zależności od regionu bezdźwięcznie (Warszawa: [*brat ojca*, *bżek jeźora*]) lub dźwięcznie (Poznań, Kraków: [*brad ojca*, *bżeg jeźora*]). Oba te style łączenia międzywyrazowego uznawane są za poprawne. Samogłoska nagłosowa jest poprzedzana zwarcie krtaniowym. Końcowa spółgłoska przyimka pozostaje dźwięczną przed samogłoską w języku literackim (w tym przypadku może zanikać zwarcie krtaniowe): *pod okiem*.

Szczegółowe uwagi o wymowie spółgłosek:

1. *rz* i *ż* wymawia się identycznie, choć zachowują się inaczej w sandhi wewnętrznym; w pewnych dialektach odróżnia się je od siebie – w taki czy inny sposób – jest to jednak nieakceptowane w języku literackim.
2. *ch* i *h* również wymawia się identycznie; zapominają o tym niektórzy autorzy słowników i innych opracowań. Uczyłem się kiedyś esperanta: na pierwszej lekcji dowiedziałem się, że rzadko używane *h* odpowiada polskiemu *ch*, zaś *h* wymawia się jak polskie *h*. Może było to prawdą w Białymstoku za czasów Zamenhofa – twórcy tego języka. Co prawda istnieje do dziś mała grupa Polaków wymawiających *h* inaczej niż *ch* – jako szczelinową spółgłoskę krtaniową dźwięczną, jednak większość Polaków nie umie nawet naśladować tej wymowy, a słysząc tak wymówione *h* nie dostrzega jego odrębności od *ch*. W polskim *nie ma* przydechu – wymowy angielskiego czy

niemieckiego *h* Polacy muszą się uczyć. Głoskę podobną do *ch* (ale uwularną, a nie welarną) znajdziemy w niemieckim, greckim, szkockim. Natomiast faryngalno-laryngalne dźwięczne *h* występuje w górnołużyckim, czeskim, słowackim, ukraińskim i białoruskim. Podobny dźwięk (faryngalne `ayn) zna dopiero arabski (np. w wyrazie `Arabijja), jednak słowiańskie *h* jest raczej krtaniowe niż gardłowe. W angielskim

międzysamogłoskowego *h*, np. w *behind*. Dźwięk zapisywany *h* występuje tylko w zapożyczeniach (i kilku wyrazach dźwiękonaśladowczych). Odpowiada ogólnostowiańskiemu *g*.

3. *w* wymawiane jest jak angielskie *v* i jak niemieckie *w*; zachowanie się tego dźwięku przy asymilacjach przypomina raczej sonoranty, co jest świadectwem jego pochodzenia (kiedyś, jeszcze w epoce przedpiśmiennej, było wymawiane jak ang. *w*).
4. *c*, *ci/ć*, *cz*, *dz*, *dzi/dź*, *dż* oznaczają **afrykaty**, a więc pojedyncze dźwięki. Obok nich występują połączenia 2 dźwięków *t+s*, *t+si/ś*, *t+sz/rz*, *d+z*, *d+zi/ź*, *d+ż/rz*, które należy odróżniać od afrykat (nie zawsze pomaga tu ortografia!). W takich połączeniach zwykle *t*, *d* wymawia się jako odpowiednią afrykatę, po której jeszcze następuje szczelinowa (*t+s* > *c+s* itd.). Spotyka się także zbitki dwóch afrykat *t/c+c*, *t/ć+ci/ć*, *t/cz+cz*, *d/dz+dz*, *d/dż+dzi/dź*, *d/dż+dż*, np. dżdżownica. Każdy z wyrazów czy – trzy – czczy wymawia się inaczej. A oto dalsze przykłady: ociekał – odsiekał (dial.) – odciekał (*ć* – *t+ś* – *t+ć*), podział – poddział (*dż* – *d+dż*), ocynkować – odsypać – odcyfrować (*c* – *t+s* – *t+c*), szczała – strzała (*sz+cz* – *s/sz+t/cz+sz*).
5. Czasem na granicy przedrostka i rdzenia grupy *dz*, *dż* oznaczają nie afrykaty, ale oddzielne dźwięki, np. przedzimie, odzew, nadżerka; także *rz* z rzadka oznacza *r+z* np. marznąc, mierzić.
6. Polskie i angielskie szczelinowe da się ułożyć w szereg według właściwości akustycznych i zmieniającego się miejsca artykulacji: pol. = ang. *f* – ang. *th* – pol. *s* – ang. *s* – pol. *sz* – ang. *sh* – pol. *ś* – pol. *chi* – pol. *ch*.
7. *b*, *t*, *m*, *p* mają artykulację **wargową**.
8. *f*, *w* mają artykulację **wargowo-zębową**.
9. *c*, *d*, *dz*, *n*, *s*, *t*, *z* mają artykulację **zębową**: wymowa dźwiękowa podobna do angielskiej odbierana jest jako niepoprawna, sepleniąca.
10. *cz*, *dż*, *l*, *r*, *rz/ż*, *sz* mają artykulację **dziąstową**: angielskie *s* jest więc pośrednie między polskim *s* a *sz*.
11. *ci/ć*, *dzi/dź*, *ni/ń*, *si/ś*, *zi/ź* mają artykulację **zazębową**; angielskie *sh* jest pośrednie między polskim *sz* a *ś*.
12. *j* jest dźwiękiem **palatalnym**.

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

13. *gi, ki* oraz *ch/h* przed *i* są **prewelarne**, bardziej przednie od swoich „twardych” odpowiedników.
14. *ch/h, g, k* mają artykulację tylnojęzykową (**welarną**).
15. Jeśli samogłoska rozpoczyna sylabę, często wymawia się przed nią zwarcie krtaniowe. W angielskim podobne zjawisko występuje rzadko, w pewnych odmianach języka wymawia się jednak ten dźwięk zamiast *t* kończącego sylabę. W polskim w pewnych wyrazach trafia się również kończące sylabę zwarcie krtaniowe, np. w *nie!* wypowiedzianym stanowczym tonem.
16. Polski słynie z występowania różnych innych skomplikowanych grup spółgłosek. Kilka przykładów wyrazów mogących komuś poplątać język: *ssak, brzdąc, brzmięć, rżnąć, prztyczek* (*p+sz+t*), *drwał, drzeć* (*d+r+ż*), *grdyka, Gwda, zstąpić* (*s+s+t*), *ekliwy, tkliwy, trzcina* (*t/cz+sz+ć*), *wzdłuż, źdźbło, bezkształtny* (*s+k+sz+t*), *bezskrzydły* (*s+s+k+sz*), *bezwstydnny* (*s+f+s+t*), *podstrzesze* (*t+s+t+sz* lub *cz+sz+cz+sz*), *ćwierćton, społeczeństwo* (*ń+s+t+f*), *wewnętrzny* (*n+t/cz+sz+n*), *zmartwychwstanie* (*ch+f+s+t*), *embrion* (*m+b+r+j*), *barszcz, mistrz* (*s/sz+t/cz+sz*). Polecam też dwuwiersz: *W Szcebrzeszynie chrząszcz brzmi w trzcinie..*

Uwzględniając powyższe uwagi można przyjąć, że spółgłoski *b, d, f, g, k, l, m, n, p, s, t* wymawiane są **w zasadzie podobnie** jak w angielskim, ponadto *j, ł, w* przypominają odpowiednio angielskie *y, w, v*.

17. **Inną** niż w angielskim wymowę mają *c, ch, cz, dz, h, j, r, rz, si, sz, w, zi*.

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Poniżej przedstawiam tabelę spółgłosek polskich

Podział według stopnia zamknięcia jamy ustnej (1)	Podział zależnie od udziału lub braku udziału w wymowie danej głoski (2)	Podział zależnie od udziału lub braku udziału w wy-nosowej w wy-mowie danej głoski (3)	Podział według miejsca artykulacji (4)											
			Wargowe		Wargowo-zębowe		Przednio-językowo-zębowe	Przednio-językowo-dziąsłowe	Średniojęzykowe	Tylnojęzykowe				
			Twarde (5)	Miękkie (5)	Twarde (5)	Miękkie (5)	Twarde (5)	Twarde (5)	Miękkie (5)	Twarde (5)	Miękkie (5)			
Zwane	Dźwięczne	Ustne	b (bar)	b' (bić)				d (dom)					g (gaz)	g' (gil)
	Bezdzwięczne	Ustne	p (pas)	p' (pić)			t (tom)						k (kos)	k' (kił)
Szczelinowe	Dźwięczne	Ustne			w (wata)	w' (wir)	z (zamek)		ż (żyto)					
	Bezdzwięczne	Ustne			f (fala)	f' (firma)	s (suwak)		sz (szafo)				h (hałas)	h' (hiacynt)
Zwano-szczelinowe	Dźwięczne	Ustne					dz (dzwon)		dź (dżem)					
	Bezdzwięczne	Ustne					c (całun)		cz (czas)					
Półotwarte	Dźwięczne	Nosowe	m (mama)	m' (milo)			n (nos)						ŋ (Anglia)	ŋ' (węgiel)
	Dźwięczne	Ustne					ɫ (ława)							

Tabela spółgłosek polskich (cyt. za Kochański, Koszutska, Lisikiewicz 1974, s. 75)

3. Akcent polski

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych PROMAR - International

Określenie *akcent* znaczy „przyśpiew” i jest dobrze dobraną nazwą dla tego zjawiska, gdyż polski akcent jest przede wszystkim toniczny (melodyczny), a nie tylko dynamiczny (jak sugerowali autorzy wielu starszych prac). Sylaba akcentowana jest więc zasadniczo wymawiana wyższym tonem (choć prawdą jest, że także z nieco większą siłą). Z uwagi na głównie toniczny charakter polskiego akcentu w sylabach nieakcentowanych nie ma redukcji (porównaj angielski, niemiecki czy rosyjski).

Z reguły akcentuje się drugą sylabę od końca. Oto kilka wyjątków („” oznacza akcent na następującej po nim sylabie):

- a. *o`kolica, `reguła, `ryzyko, `opera, `czterysta, `osiemset* i kilka innych mogą mieć akcent na trzeciej sylabie od końca, ale akcentowanie drugiej od końca jest tu normalne i raczej częste;
- b. *`osiemkroć, w `ogóle, `muzyka, mate`matyka, `technika, `fizyka, `Korsyka* itd. akcentują częściej trzecią od końca, można je również akcentować regularnie (to brzmi bardziej potocznie: *`muzyka* może znaczyć ‘muzyka klasyczna’, *mu`zyka* może znaczyć ‘muzyka pop’ – nie jest to jednak reguła ścisła);
- c. istnieje też pewna liczba wyrazów akcentujących ostatnią sylabę, np. złożenia w formach z końcówką zerową – w mianowniku l.poj.: *eks`mąż, wice`mistrz* i dopełniaczu l. mn.: *tych eks`zon*, skrótowce *PeKa`eS* (*Państwowa Komunikacja Samochodowa*), niewiele innych jak *aku`rat* (z ekspresją, bo normalnie *a`kurat*);
- d. czasowniki w 1. i 2. osobie liczby mnogiej czasu przeszłego i w trybie przypuszczającym są akcentowane tak, jakby partykuła *by* i końcówki osobowe były odrębnymi słowami: *`nieśliśmy, `nieślibyśmy, pi`saliśmy, pi`salibyśmy*, także *`byleby*; reguła ta nie dotyczy pozostałych form czasu przeszłego: *akcento`wałem, akcento`wałam, choć akcen`towałbym, akcento`wałabym*;
- e. przyimek wraz z następującym zaimkiem osobowym tworzy jedną całość akcentowaną tak jakby była jednym wyrazem: *na`de mną, `bez niej*;
- f. partykuła przecząca *nie* tworzy z następującym czasownikiem całość akcentową, np. *`nie ma, `nie rób `tego*.

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

4. Najczęściej popełniane błędy dykcyjne:

Niepoprawna artykulacja głoski “a” – spłaszczanie (usta układają się jak przy wymowie głoski “e”).

Zbyt mocne zaciskanie szczęk w trakcie wymowy, tzw. „szczękościsk”.

Niedomawianie („zjadanie”) końcówek wyrazów, np. “jes” zamiast “jest”, “żar” zamiast “żart”.

Zbitki wyrazowe, np. “łestrumienie” zamiast “łez strumienie”, “jestaki dzień” zamiast “jest taki dzień”.

Naleciałości regionalne (jak podlaskie śledzikowanie czy małopolskie upraszczanie: “czeba”, “czeciej”, “dźwi” zamiast “trzeba”, “trzeciej”, “drzwi”).

Nieprawidłowa artykulacja wygłosu wyrazów zakończonych nosówką „ą”, np. „chcom” lub „chcoł” zamiast „chcą”.

5. Ćwiczenia

5.1. Ćwiczenia artykulacyjne

A. Parsknięcie (naśladowanie konia) – wykonuj je przy zamkniętych wargach i lekko zaciśniętych zębach. To najlepszy rozluźniający aparat mowy przerywnik, więc parsknij sobie po każdej serii ćwiczeń.

B. Lekko otwórz usta, dolną szczęką zataczaj w poziomie jak najrówniejsze koła 10 razy w jedną i 10 razy w drugą stronę (powinieneś wyglądać jak krowa przeżuwająca trawę). Po wykonanym ćwiczeniu – parsknięcie.

C. Szczęką dolną (żuchwą) zataczaj w poziomie ósemkę.

D. Zaciśnij zęby, układaj usta na przemian w szeroki uśmiech i wążutki dzióbek. Po wykonanym ćwiczeniu nie zapomnij o parsknięciu.

E. Zaciśnij zęby, ustami stulonymi w dzióbek spróbuj zataczać okręgi.

5.2. Ćwiczenia dykcyjne

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego “OIC Poland”

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

brim, bram, bram, bram, brom
prim, pram, pram, pram, prom
drim, dram, dram, dram, drom
trim, tram, tram, tram, trom
krim, kram, kram, kram, krom
grim, gram, gram, gram, grom

- a) Podawała baba babie przez piec malowane grabie.
- b) A w puszczy piszczy puszczyk.
- c) Zmiażdż dżdżownicę.
- d) Czy tata czyta cytaty Tacyta.
- e) Tracz tarł tarcicę tak, takt w takt, jak takt w takt tarcicę tartak tarł.
- f) Jola lojalna.
- g) Hongkong w Chinach, King-Kong w kinach.
- h) Żaby rzępolą na Rzeszowszczyźnie.
- i) A może babcia w kapciach w ciapki tak tupie?

1) SAMOGŁOSKI:

a) ćwiczenia wyrazów samogłoskowych (czytaj wyrazy utworzone z samogłosek, zachowując akcent i długość wyrazu)

kolega – oEa

gatunkowy – auOy

wyleniała – yeAa

łata – Aa

tatulo – aUo

lokata – oAa

tataraki – aaAi

kita – Ia

Lider Projektu Zbrodnia to niesłychana Oa o eyAa

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Pani zabiła pana Ai ala Aa

b) ćwiczenia samogłosek nosowych

- wymawiamy następujące wyrazy, zwracając uwagę na to, aby wargi nie wysuwały się do przodu jak do głoski „f” : kęs, chcę, kąsa, kęs-kąsa itd., chcą-są, chcą-kęs, nie chcę kąsać

- ćwiczenia samogłosek nosowych w pozycji śródgłosowej i wygłosowej: więzy, mężny, wężyk, tęskny, mężczyzna, klęska, wąski, wąsy, wachać, wawóz, ukąszenie, grząska, proszą, noszą, widzą, dużą, matką, torebką, prześliczną, niemożliwą, wynaturzoną, wyidealizowaną, zaprogramowaną, przyklejone wąsy, typ męski, bezsensowna klęska, kląskanie słowika, pąsowy kolor, ułożony pasjans, rżężenie chorego, grząskie dno

Przeczytaj wiersz, pamiętając o tym, że w śródgłosie z rezonansem wokalicznym głoski ą, ę mówimy tylko przed szczelinowymi: s z sz ż f w h.

Ą I Ę

Zabawiano się raz grą,

Kto wynajdzie słówka z „ą”.

Jaś napisał słówek rząd,

A więc:

Mąka, łąka, prąd,

Kąt, sąsiadka, bąk, bąbelek.

Nie dał się zawstydzić Felek...

Tak napisał:

Mądry zając,

Przed pogonią uciekając,

Krążył, krążył pod

Dąbrową,

W głąb jej umknął

Z całą głową...

Staś powiedział:- A ja chcę

Znaleźć słówka z samym „ę”.

Więc w zeszycie pisać będę:

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Co to będzie, co to będzie,

Gdy się złąknie gęś na grzędzie?

Gęś przysiądzie grzędę tę,

Będzie gęgać gę gę gę.

Udały się rymy gęsie.

Klasa się ze śmiechu trzęsie. /R.Pisarski/

Uwaga: przed głoskami: t,d,k,g,p,b, k, g, , c, dz, cz, dź, ć, dź, l, ł, w śródgłosie głoski ą, ę rozkładają się na dwie grupy:

Ę – en, eń, em, Ą – on, oń, om,

2) SPÓŁGŁOSKI

b) ł – wymawiamy starannie, z wysunięciem warg do przodu

płaski, płaszcz, gładzi, głupi, głowa, biegał, miał, zaludnił, uczył

Mówiły jaskółki, ze niedobre są spółki.

Małpy skaczą niedościgle, małpy robią małpie figle.

spustoszył Afrykę, uszkodził auto, ukarał Adama, zabrał owies,

„Płyną biali obłokowie.

Który z nich mi słowo powie,

Słowo lotne, światłe słowo,

Cichą prawdę obłokową?” /B. Ostrowska/

„Już jaskółki

Odleciały

I skowronki.

Jesień w drogę

Je wysłała

W ślad za słonkiem” /A. Nosalski/

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Ćwiczenie: czytając zwracaj uwagę na grupy typu au-ał

auto, pauza, aura, audycja, Kaukaz, eutanazja, aut, skaut, faun, Zeus, Europa, Paula, (ał)

nauka, nauczyciel, zaulek, zaufanie, naumyślnie (au)

„Głuchego głuchy pozwał przed głuchego sędzieu.

Głuchy w krzyk: „Oddaj krowę, wtedy zgoda będzie”

„Jakże to? – zawołał drugi – czy długo czy niedługo,

Ale do dziada mego należał ten ugor!”

Na to sędzia z wyrokiem: „ Dziewka- lada jaka

Lecz by nie siać zgorzenia, ożenić chłopaka!”

/z Puszkina/

c) H

dach chaty, strach Haliny, brzuch chory, duch huzara, niech chuchnie

„ Raz śpiącą babcię straszyl duch

lecz babcia była głucha

więc chociaż starał się za dwóch

nic się nie bała ducha” /A. Marianowicz/

3) SPÓŁGŁOSKI PODWOJONE WEWNĄTRZ WYRAZÓW

- codzienny, senny, ballada, terror, gamma, panna, Aaron, Kaaba, Jaffa, passat (wymowa płynna)

- oddech, lekko, miękko (pierwsza głoska słabiej)

4) ROZZIEW SAMOGŁOSKOWY I ZBITKI SPÓŁGŁOSKOWE

- rozziew samogłoskowy typu ta alegoria: na ulicy, nie umie, te ekscesy, koło ambasady, oni imponują, mały interesant, przy ulu, ci ignoranci, to okno, o okolicy, tu uwiera (wymowa rozdzielna)

- zbitki spółgłoskowe typu brat taty: jest ten, wiek kłęski, bal lalek, stuk kołowrotka, skok kotka, on należał, patrol lokalny, ból ludzki, ton nudy, król leniwy, but turysty, welon

parzączonej, sól lecznicza, neon na ulicy (wymowa rozdzielna)

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

5) WYMOWA GRUP TRZ, STRZ,WSTRZ, DRZ

a) wymawiaj poprawnie: trzon, trzask, trzeba, trzymać, strzelba, strzec, strzecha, jątrzyć, wstrzymać, trzpień, trzpiot, trzcina, drzewo, drzazga, drzemka, drzwi

b) wypaczył – wypatrzył, po wieczne – powietrzne, wieczny – wietrzny, szczyt – strzyc, zaczyna - zatrzyma, z Czech – z trzech, z czego – strzegą,

c) Trzech Czechów milczy mil trzy.

Czego trzeba mistrzowi do zestrzelenia szczygła drzemiącego w dżdżysty dzień na drzewie?

Wstrząs wstrząsnął strzelistą kolumną.

Trzydzieści trzy przyczyny.

Czy są trzy jajka?

6) DŹWIĘCZNOŚĆ

a) na końcu wyrazu głoski dźwięczne wymawiamy bezdźwięcznie: mózg, stóg, róg, zrób, wódz, rów

b) w wymowie scenicznej dbamy o to, aby nie udźwięczniać głosek wygłosowych wyrazów poprzedzających samogłoski i głoski półotwarte (r l ł m n ń): brat ojca, weź list, postaw rower, wylew Odry, twarz oszusta, postaw rower.

5.3 Ćwiczenia z akcentem

a) Zaznacz akcent i przeczytaj wyrazy: zapomnieliśmy, wprowadziliby, zrobili, pochowaliście, wymyśliście, matematyka, matematykami, biologia, Ameryka, Afryka, amerykański, afrykański, logika, fonetyka, praktyka, fizyka, pięćset, pięciuset, siedemset, siedmiuset, rzeczpospolita, opera, nauka, nabój, na bój, zator, za tor, aleja, ale ja

b) Przeczytaj wiersz poprawnie akcentując:

Pewien żartok nienażarty

Raz wygłodniał nie na żarty

I wywiesił szyld na płocie

Że ochotę ma na płocie.
Tutaj na brak ryb narzeka,
Bo daleko rybna rzeka.
Więc się zgłosił pewien żebrak
I rzekł żartokowi, że brak
Płoci, karpia oraz śledzi
Ale rzeki pilnie śledzi
I gdy tylko będzie w stanie
To o świcie z łóżka wstanie,
Po czym ruszy na Pomorze
I w zdobyciu ryb pomoże...
Odtąd żartok nasz jedynie
Zamiast smacznych ryb je dynie. /J. Ficowski/

Andrzej Waligórski
Ballada ćwiczebna na tempo i dykcje

Pewien optyk mieszkał z synem
A ten syn był synoptykiem
I ten syn miał konkubinę
Ożenioną z pewnym prykiem
Pryk okazem był sceptyka
Jak po cichu mawiał optyk
A pryk mawiał do optyka,

Że sceptykiem jest synoptyk

Raz objadłszy się papryką
Poszedł w miasto syn z patykiem
I rzuciwszy synoptykę

Zajął się wyłącznie prykiem

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Wtedy dwaj posterunkowi
Przyskrzynili syna za to
I donieśli optykowi
„Syn synoptyk tkwi za kratą”

Biedny optyk chcąc być z synkiem
Nie rozmyślał ani szczypty
Tylko ją się skradać rynkiem
By z muzeum ukraść tryptyk
Lecz gdy tryptyk kładł do kosza
I czas trwonił przy tryptyku
Nagle słyszy głos kustosza:
„Tryptyk kradniesz ty optyku”

Prokurator rozgryzł problem
Bez sięgania do detali
Złapał skobel i tym skoblem
Zamknął wszystkich w dużej sali
Siedzi optyk razem z prykiem
Konkubina i synoptyk
Oraz kustosz wraz z tryptykiem
Tym co go chciał ukraść optyk

Wprawdzie kupy się nie trzyma

Przedstawiona tutaj fikcja
I puenty wcale nie ma
Ale za to
Jak bogato

Lider Projektu
Się przedstawia moja dykcja

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

5.4. Ćwiczenia fonacyjne

1. Długa fonacja głoski aaaaaa.... i innych samogłosek
2. Wybrzmiewanie połączonych samogłosek aouaou..słupek samogłoskowy:

Słupek samogłoskowy:

a e y i o u

e y i o u a

y i o u a e

i o u a e y

o u a e y i

3. Fonacja głoski aaa z opuszczaniem ramion podniesionych wcześniej do boku
4. Jak wyżej tylko połączone samogłoski aou
5. Wzdłużanie głoski m
6. Wzdłużanie głosek mmmmaaammmaa, mmamma mia, mmmamma mia,
7. Wymawianie jednym ciągiem np dni tygodnia, liczenie wronich ogonów
8. Wymawianie coraz dłuższych zdań na jednym wydechu
9. Wyczuwanie wibracji nosa lub kości czaszki przy wymawianiu m, n
10. Masaż rezonacyjny
11. Wymawianie głoski "a" nisko i wysoko (rezonatory piersiowe i głowowe)

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

Zalecana literatura

1. *Emisja głosu nauczyciela. Wybrane zagadnienia*, red. Maria Przybysz-Piwko, Centralny Ośrodek doskonalenia nauczycieli, Warszawa 2006
2. Deleżyński J., Walczak-Deleżyńska M., *Czy dykcja to fikcja? Praca nad wyrazistością słowa*, Bałucki Ośrodek Kultury w Łodzi, Łódź 2004;
3. Gawrońska M., *Podstawy wymowy i impostacji głosu. Dla studentów i absolwentów*
4. Łastik A., *Poznaj swój głos...twoje najważniejsze narzędzie pracy*, Studio Emka, Warszawa 2002.
5. Walczak – Deleżyńska M., *Aby język giętki... Wybór ćwiczeń artykulacyjnych od J Tennera do B. Toczyskiej*, WST, Wrocław 2004
6. Tarasiewicz B., *Mówię i śpiewam świadomie. Podręcznik do nauki emisji głosu*,
7. UNIVERSITAS, Kraków 2003

Lider Projektu

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie

Partner Projektu

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania
Rozwoju Gospodarczego "OIC Poland"

Partner Projektu

Szkoła Języków i Zarządzania, Nauczycielskie Kolegium
Języków Obcych PROMAR - International

